

Research Institute
for Security and
Development Studies

Quarterly.risstudies.org

Article history:

Received 27 April 2025

Revised 7 August 2025

Accepted 23 August 2025

Published online 27 August 2025

Strategic Studies Quarterly

Volume 28, Issue 2, pp 75-100

P-ISSN: 1735-0272

E-ISSN: 2980-910X

Structural Analysis of Security Challenges in Southern Kerman Province: A Political–Military Perspective

Salman Dast Afshan¹ Ali Morshedizad² Parviz Amini³

1. Department of Political Studies of the Islamic Revolution, Faculty of Governance, Shahed University, Tehran, Iran.

2. Faculty of Governance, Shahed University, Tehran, Iran, Tehran, Iran.

3. Faculty of Governance, Shahed University, Tehran, Iran, Tehran, Iran.

Corresponding author email address: morshedizad@shahed.ac.ir

Article Info

Extended Abstract

Article type:

Original Research

How to cite this article:

Dast Afshan, S., Morshedizad, A. & Amini, P. (2025). Structural Analysis of Security Challenges in Southern Kerman Province: A Political–Military Perspective. *Strategic Studies Quarterly*, 28(2), 77-100.

doi:

10.22034/ssq.2025.539833.4300

Introduction

The southern parts of Kerman Province represent a strategically important and semi-border area that faces long-standing security challenges. Its proximity to Afghanistan and Pakistan, along with its considerable distance from the provincial capital, has contributed to persistent instability. The roots of insecurity in this region lie largely in internal issues- such as weak local governance, the center–periphery divide, the spread of illegal networks, and the dominance of the shadow economy- rather than in purely external threats. Therefore, security in southern Kerman is multidimensional and deeply interconnected, where political, military, social, and economic factors overlap and cannot easily be separated.

© 2025 the authors. Published by Research Institute of Strategic Studies (RISS), Tehran, Iran. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) License.

Methodology

This study adopts a qualitative and structural approach within a systemic analytical framework. The MICMAC method (Cross-Impact Matrix Multiplication Applied to Classification) was used to identify key variables and map their interrelations.

The research sample included 50 local elites, such as governors, judges, journalists, and social-political activists. Participants were selected through purposeful sampling and theoretical saturation to ensure comprehensive and reliable data.

Result

1. Driving Variables

- The penetration of local political groups into the informal and smuggling-based economy
- The instrumental use of local forces within smuggling-related security structures
- The normalization of violence due to the widespread use of illegal weapons
- The interaction of military personnel with organized crime networks
- The outmigration of elites and recruitment of youth into informal groups

2. Dependent Variables

- High sensitivity to national security reforms and policies
- The dual and sometimes conflicting roles of military and police forces
- The significant influence of tribal leaders and ethnic elites in local governance

3. Independent Variables

- Lack of strong local political parties and legal channels for participation
- Public distrust toward security and judicial institutions
- Limited political awareness among local elites

4. Regulatory Variables

- Weak representation at the national political level
- Elections used as tools to legitimize corrupt structures
- Ethnic grievances and structural discrimination
- Unequal distribution of political and security resources

Conclusion

Reforming the political-military security structure in southern Kerman requires comprehensive change across political, security, social and cultural dimensions. Sustainable stability depends on institutional coherence and transparency, active participation of citizens and local elites, rebuilding judicial and security institutions, and reducing the influence of informal networks and black-market economies.

MICMAC analysis reveals that the region's security system is structurally unstable, characterized by complex, nonlinear relationships among variables. This instability is marked by:

- Multidirectional and intersecting linkages—for example, between smuggling networks, political institutions, and security corruption—that defy linear policy solutions.
- High centralization and interdependence—changes in one variable can trigger unpredictable chain reactions across the system.
- Absence of stabilizing variables, making reform efforts difficult and requiring a holistic, system-wide approach.

According to MICMAC rankings, the three most influential drivers of instability are:

1. Penetration of local political actors into smuggling networks (Score: 490) – linking formal institutions with fuel and drug trafficking mafias, forming the nucleus of systemic corruption.
2. Instrumental use of local security forces by smuggling groups (Score: 459) – transforming local actors into enforcers of informal order, eroding social cohesion.
3. Normalization of violence and proliferation of illegal arms (Score: 440) – embedding violence into daily life and creating a culture of fear that undermines human security.

The most vulnerable dependent variables under these unstable conditions are:

1. Infiltration of official intelligence systems by corruption (Score: 477)
2. Dual and conflicting roles of security and military forces (Score: 440)
3. Mismatch between national security policy and border realities (Score: 428) – particularly due to the influx of undocumented migrants from the eastern borders.

Overall, these findings point to a systemic failure of formal institutions to fulfill their core functions, leaving southern Kerman exposed to threats from informal networks and illegal cross-border activities.

Keywords: Security, political-military, smuggling, southern regions of Kerman province.

Ethical Considerations

Compliance with Ethical Guidelines

This study was approved by the Ethics Committee of Research Institute for Security and Development Studies (ISDS), Tehran, Iran.

Authors' Contributions

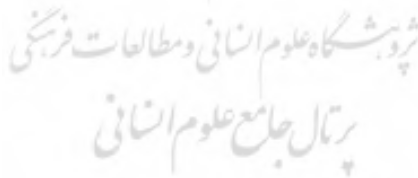
All authors equally contributed to preparing this article.

Conflict of Interest

The authors declared no conflict of interest.

Funding Sources

This research received no external funding.

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه مطالعات
امنیت و پیشرفت

I.S.D.S
Quarterly.risstudies.org

تاریخچه مقاله

دریافت‌شده در تاریخ ۷ اردیبهشت ۱۴۰۴
اصلاح‌شده در تاریخ ۱۶ مرداد ۱۴۰۴
پذیرفته‌شده در تاریخ ۱ شهریور ۱۴۰۴
منتشر شده در تاریخ ۰۵ شهریور ۱۴۰۴

فصلنامه مطالعات راهبردی

دوره ۲۸، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۴، پیاپی ۱۰۸، صفحه ۷۷-۱۰۰

شاپای چاپی: ۱۷۳۵-۰۷۲۷
شاپای الکترونیکی: ۲۹۸۰-۹۱۰X

تحلیل ساختاری چالش‌های امنیتی مناطق جنوبی استان کرمان در بُعد سیاسی - نظامی

سلمان دستافشان^۱، علی مرشدی‌زاد^۲، پرویز امینی^۳

۱. گروه مطالعات سیاسی انقلاب اسلامی، دانشکده حکمرانی، گرایش جامعه‌شناسی سیاسی، دانشگاه شاهد، تهران، ایران.
۲. گروه علوم سیاسی و مطالعات انقلاب اسلامی، دانشکده حکمرانی، دانشگاه شاهد، تهران، ایران.
۳. گروه علوم سیاسی و مطالعات انقلاب اسلامی، دانشکده حکمرانی، دانشگاه شاهد، تهران، ایران.

ایمیل نویسنده مسئول: morshedizad@shahed.ac.ir

چکیده

پرسش اصلی پژوهش حاضر این است که چالش‌های تأثیرگذار بر امنیت سیاسی - نظامی در جنوب استان کرمان چه ساختاری دارد و متغیرهای کلیدی آن کدام‌اند؟ هدف اصلی پژوهش، تحلیل ساختاری نظام چالش‌های امنیتی در بُعد سیاسی - نظامی در مناطق جنوبی استان کرمان است. روش پژوهش، ترکیبی (کیفی-ساختاری) است و ابزار انجام کار استفاده از تحلیل ساختاری میک‌مک است. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های عمیق با ۵۰ نفر از نخبگان محلی (فرمانداران، قضات، فعالان سیاسی و رسانه‌ای) گردآوری و ۳۰ متغیر مؤثر شناسایی شد. ماتریس تأثیرات متقاطع با پرشدگی ۸۸ درصد نشان‌دهنده نظام ناپایدار با روابط غیرخطی است که تغییر در هر متغیر، اثرات زنجیره‌ای غیرقابل پیش‌بینی ایجاد می‌کند. یافته‌ها سه پیشران اصلی بحران را آشکار می‌کند: نفوذ گروه‌های سیاسی در اقتصاد قاجاق، استفاده ابزاری از نیروهای بومی در شبکه‌های امنیتی و عادی‌سازی خشونت به عنوان ابزار قدرت مافیایی (با اتکا به حجم گسترده سلاح‌های غیرمجاز). همچنین شکست نهادهای رسمی در قالب کارکرد دوگانه نیروهای نظامی و نفوذ اطلاعاتی در پوشش فساد، تشدیدکننده چرخه معیوب ناامنی است. راهکار بنیادین، گذار به «حکمرانی یکپارچه» از طریق نوسازی نهادی، شفاف‌سازی ساختار قدرت و تقویت احزاب بومی به عنوان پل ارتباطی جامعه با حکومت است. غفلت از این تحول، تداوم چرخه مهاجرت نخبگان، جذب جوانان در شبکه‌های غیررسمی و تشدید خشونت در این مناطق را اجتناب‌ناپذیر می‌کند.

واژگان کلیدی: امنیت، سیاسی - نظامی، قاجاق، مناطق جنوبی استان کرمان.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله

پژوهشی اصلی

نحوه استناد به این مقاله:

دستافشان، سلمان، مرشدی‌زاد، علی و امینی، پرویز (۱۴۰۴). تحلیل ساختاری چالش‌های امنیتی مناطق جنوبی استان کرمان در بُعد سیاسی - نظامی. فصلنامه مطالعات راهبردی، ۲۸ (۲)، ۷۷-۱۰۰.

doi:

10.22034/ssq.2025.539833.4300

© ۱۴۰۴ حق نشر (کپی‌رایت) این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY 4.0) صورت گرفته است.

مقدمه

امنیت در منظومه نظری علوم سیاسی بیش از آنکه صرفاً به کنترل تهدیدات نظامی محدود شود، به مثابه مفهومی چندبُعدی و درهم تنیده با مؤلفه‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی مورد تحلیل قرار می‌گیرد (Buzan et al., 1998: 25). در مناطق پیرامونی و کم‌برخوردار به‌ویژه نواحی مرزی یا نیمه‌مرزی امنیت با چالش‌های پیچیده‌تری مواجه است؛ چالش‌هایی که محصول برهم‌کنش عواملی چون حکمرانی ضعیف، ساختارهای قدرت غیررسمی، فساد نهادینه‌شده و اقتصادهای سیاه و خاکستری هستند (Kaldor, 2007: 15; Huysmans, 2006: 7-10). در چنین بسترهایی ناامنی تنها معلول تهدیدهای بیرونی نیست بلکه بیش از آن، ناشی از دینامیک‌های درونی ناکارآمدی و واگرایی ساختاری است. جنوب استان کرمان به‌عنوان یکی از مناطق استراتژیک ایران در اتصال شرق و جنوب شرق کشور و همجواری غیرمستقیم با مرزهای افغانستان و پاکستان، سال‌هاست که با تهدیدات امنیتی مذمنی درگیر است. آنچه این منطقه را از سایر نقاط مستعد ناامنی متمایز می‌کند، نه صرفاً موقعیت ژئوپلیتیکی آن بلکه وجود ترکیب متراکمی از نهادهای محلی تضعیف‌شده، شکاف ساختاری میان مرکز و پیرامون و نفوذ گسترده شبکه‌های غیرقانونی در لایه‌های تصمیم‌گیری محلی است. این مناطق به دلیل محرومیت گسترده و عدم توسعه یافتگی (سیاسی، اجتماعی، اقتصادی) و ساخت سیاسی - اجتماعی سنتی - عشیره‌ای و همجواری با استان سیستان و بلوچستان و دوری با مرکز استان کرمان از جهات مختلف دچار بحران‌های امنیتی است (خلیلی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۰). در چنین وضعیتی، مفاهیمی چون امنیت سیاسی، امنیت انسانی و امنیت ساختاری درهم‌آمیخته و به سختی قابل تفکیک هستند. تحقیقات میدانی و داده‌کاوی در این منطقه نشان می‌دهد که عواملی مانند وجود گسترده سلاح‌های غیرمجاز، قاچاق مواد مخدر، قاچاق سوخت، قاچاق کالا و نفوذ باندهای قاچاق در ساختار قدرت، نزدیکی به مرزهای شرقی و ورود گسترده اتباع غیرمجاز، فقدان چرخش نخبگان، تضعیف نهادهای نظارتی و کارکرد دوگانه نیروهای نظامی - انتظامی در تعامل با جریان‌های غیرقانونی، منجر به شکل‌گیری یک نظام امنیتی ناپایدار و پیچیده شده است. در چنین سیستم‌هایی، روابط میان متغیرها غیربخشی، متقاطع و چندوجهی است و درک

آن‌ها با رویکردهای تک‌عاملی یا خطی ممکن نیست (Godet & Durance, 2011: 35; Leboeuf, 2022).

مسئله اصلی این پژوهش آن است که چگونه ساختارهای سیاسی - نظامی در جنوب استان کرمان به جای کاهش ناامنی، به بخشی از نظام بازتولید کننده ناامنی تبدیل شده است. در همین راستا پرسش اصلی پژوهش این است چالش‌های تأثیرگذار بر امنیت سیاسی - نظامی در جنوب استان کرمان چه ساختاری دارد و متغیرهای کلیدی آن کدام‌اند؟ هدف اصلی پژوهش، تحلیل ساختاری نظام چالش‌های امنیتی در بُعد سیاسی - نظامی جنوب کرمان است. پژوهش حاضر، به دنبال شناسایی متغیرهای کلیدی، تعیین نوع نظام (پایدار یا ناپایدار) و ارائه تصویر سیستمی از روابط پیچیده میان مؤلفه‌ها است که بر اساس آن زمینه برای تصمیم‌سازی و مداخله سیاست‌گذار فراهم گردد. روش پژوهش، ترکیبی (کیفی - ساختاری) است. همچنین برای فهم این ساختار پیچیده و شناسایی گره‌های راهبردی بحران، از رویکرد تحلیل ساختاری با ابزار میک‌مک، به عنوان یک روش کارآمد استفاده شده است. این تکنیک، با تمرکز بر تأثیر و تأثر متقاطع متغیرها، نه تنها متغیرهای کلیدی و پیشران را آشکار می‌سازد، بلکه امکان درک ماهیت نظام مسائل (پایدار- ناپایدار، خطی یا دووجهی) را نیز فراهم می‌کند (Arcade et al., 2017: 12-15). پژوهش حاضر با بهره‌گیری از این روش و تحلیل داده‌های کیفی حاصل از مصاحبه‌های عمقی، به دنبال طراحی تصویری جامع از نظام مسائل امنیتی در بعد سیاسی - نظامی مناطق جنوب استان کرمان است.

الف) پیشینه پژوهش پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

یوسفی کوروش و همکاران در مقاله خود تحت عنوان «بررسی نقش معتمدین طوایف در تأمین امنیت پایدار مناطق جنوب استان کرمان»، پرسش خود را این‌گونه مطرح کردند: «نظام طایفه‌ای - معتمدی چه نقشی می‌تواند در تأمین امنیت پایدار منطقه جنوب کرمان ایفا کند؟». تحقیق به لحاظ ماهیت، کاربردی و به لحاظ روش، تلفیقی از روش کیفی و پیمایش است. روش گردآوری داده‌ها مصاحبه و پرسشنامه بوده است. جامعه نمونه شامل ۱۰ نفر از سران طوایف، ۱۰ نفر از کارکنان کلانتری‌ها و قضات منطقه و ۳۸۶ نفر از مردم محلی می‌باشد. نتایج این پژوهش نشان داد ساختار طوایف در حال بازتولید است، به گونه‌ای که در بخش زیادی از منطقه ساختار طایفه‌ای کمرنگ شده و در بخشی دیگر همواره پررنگ است. همچنین کیفیت عملکرد نیروی انتظامی و قضایی و نیز ضعف ارزش‌های اجتماعی در بین مردم، مهم‌ترین مؤثر بر

وقوع درگیری‌های جمعی در منطقه هستند. احیای نقش معتمدین در قالب نهادسازی جدید، به عنوان مؤثرترین روش کنترل درگیری‌های جمعی در منطقه پیشنهادی بود که این مقاله در آخر آن را طرح کرده است (یوسفی و همکاران، ۱۳۹۳: ۸۷).

علی یاری، در پژوهشی با عنوان «بررسی تأثیر فقر و نابرابری‌های منطقه‌ای بر امنیت اجتماعی در جنوب استان کرمان»، محققان به این نتیجه رسیدند که نبود فرصت‌های اقتصادی، پایین بودن سطح درآمد و توزیع نامتوازن منابع دولتی موجب شکل‌گیری نارضایتی اجتماعی و بروز رفتارهای پرخطر در این مناطق شده است (یاری، ۱۳۹۷: ۷-۱۷).

همچنین مقصودی در مقاله خویش تحت عنوان «کندوکاوی کیفی در پدیده قاچاق مواد مخدر در جنوب استان کرمان»، براساس روش نمونه‌گیری هدفمند و نمونه‌گیری نظری و معیار اشباع نظری که خاص تحقیقات کیفی است، با ۴۱ نفر از افرادی که تجربه قاچاق داشته‌اند مصاحبه عمیق صورت داده است. یافته‌های به دست آمده شامل هفت مقوله عمده به شرح زیر هستند: شبکه همیاران قاچاق، ضمانت‌های غیررسمی، دادرسی محلی و مبادله اقتصادی و اجتماعی، مخرها، یاغی‌گری، قاچاق و پول‌شویی در لفاف کار آبرومندان، به عنوان هسته‌ای است که سایر مقولات را در بر می‌گیرد (مقصودی، ۱۳۹۸: ۱۶-۲۰).

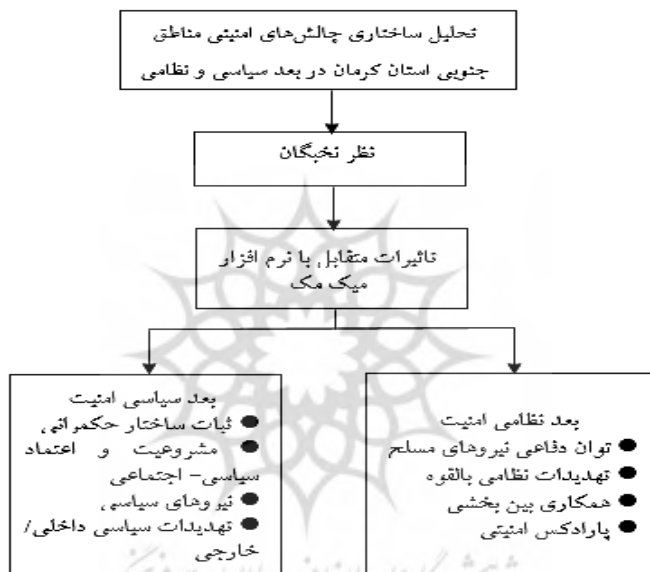
همچنین مطالعه‌ای میدانی توسط منصورنژاد (۱۳۹۸) در شهرستان رودبار جنوب نشان داد که احساس ناامنی در میان ساکنین به‌ویژه در مناطق روستایی، بیشتر به دلیل ضعف زیرساخت‌های خدمات عمومی و حضور باندهای قاچاق مواد مخدر است که از مسیرهای مرزی به جنوب استان نفوذ کرده‌اند. در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل جغرافیایی جرایم در مناطق محروم: مطالعه موردی جنوب استان کرمان»، نویسندگان با استفاده از داده‌های انتظامی نشان دادند که نرخ سرقت، نزاع دسته‌جمعی و حمل غیرمجاز سلاح گرم در این منطقه بالاتر از میانگین کشوری است و ارتباط مستقیمی با فقر و بیکاری دارد (جعفری و احمدی، ۱۴۰۰: ۴۴).

در سطح کلان‌تر، پژوهش‌هایی نظیر «چالش‌های امنیت انسانی در مناطق محروم ایران» نیز جنوب استان کرمان را به‌عنوان یکی از مناطق بحرانی از نظر امنیت انسانی معرفی کرده‌اند که نیازمند نگاه ویژه از سوی سیاست‌گذاران ملی است (زارع و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۱).

همچنین در سند توسعه جنوب استان کرمان (۱۴۰۰) که توسط سازمان برنامه و بودجه تهیه شده، بر پیوند ناامنی با عقب‌ماندگی توسعه‌ای تأکید شده و اجرای سیاست‌های عدالت‌محور در توزیع منابع، سرمایه‌گذاری‌های امنیت‌ساز و تقویت مشارکت مردم در حکمرانی بومی، راهکارهای پیشنهادی ارائه کرده است.

ب) چارچوب مفهومی

چارچوب مفهومی این پژوهش بر اساس دیدگاه نخبگان و با بهره‌گیری از نتایج تحلیل ساختاری در نرم‌افزار میک‌مک ترسیم شده است. در این چارچوب چالش‌های امنیتی مناطق جنوبی استان کرمان در دو بعد سیاسی و نظامی، بر اساس روابط علی - معلولی میان متغیرها شناسایی و اولویت‌بندی شده‌اند تا تصویری روشن از عوامل تأثیرگذار و تأثیرپذیر در این مناطق ارائه گردد.

ج) روش‌شناسی پژوهش

روش این پژوهش مبتنی بر تحلیل ساختاری در چارچوب رهیافت سیستمی است؛ این روش رویکردی آمیخته (نیمه‌کیفی - نیمه‌کمی) است که ساختارهای بنیادین پدیده‌ها را تحلیل می‌کند. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار میک‌مک دسته‌بندی و تحلیل شده‌اند (طالبیان و همکاران، ۱۳۹۶: ۷۷). در تحلیل ساختاری با استفاده از نرم‌افزار میک‌مک سه مرحله وجود دارد. نخست، شناسایی مؤلفه‌ها و تعیین روابط علی بین آن‌ها. دوم، تبدیل ماتریس تعامل به ماتریس دستیابی و اعمال قاعده انتقال و سوم، طبقه‌بندی و تحلیل متغیرهای اصلی از بین متغیرهایی که نخبگان تعیین نموده‌اند (Ahmad et al., 2019: 5-8).

د) ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مشارکت‌کنندگان پژوهش

در این پژوهش که به بررسی چالش‌های امنیتی در بعد سیاسی - نظامی مناطق جنوبی استان کرمان می‌پردازد، ۵۰ نفر از افراد مطلع، صاحب‌نظر و درگیر در مسائل میدانی منطقه به عنوان مشارکت‌کننده انتخاب شده‌اند. این افراد شامل فرمانداران حاضر و تعدادی از فرمانداران سابق در شهرستان‌های جنوبی استان کرمان، معاونان سیاسی و اجرایی فرمانداری‌ها، قضات، دادستان‌ها و کارکنان نهادهای قضایی، فعالان سیاسی و اجتماعی منطقه‌ای و خبرنگاران و تحلیل‌گران رسانه‌ای فعال در منطقه بوده‌اند. در مرحله گردآوری داده‌ها، از تکنیک مصاحبه باز و نیمه‌ساختاریافته بهره‌گیری شده است؛ روشی که به پژوهشگر امکان می‌دهد در کنار محورهای از پیش تعیین‌شده، فضای لازم برای کشف زوایای پنهان، تجربیات زیسته و تفسیرهای بومی از مسئله امنیت (Patton, 2015: 425-427) در منطقه جنوب استان کرمان را فراهم آورد.

روش انتخاب مشارکت‌کنندگان به صورت نمونه‌گیری هدفمند انجام شده است. در این روش، مشارکت‌کنندگان بر اساس ارتباط مستقیم با موضوع، تجربه زیسته و توان تحلیل مسائل سیاسی - امنیتی انتخاب می‌شوند (Creswell & Poth, 2018: 148). این نوع نمونه‌گیری برای پژوهش‌های کیفی ضروری است، زیرا هدف آن عمق‌بخشی به داده‌ها و استخراج معانی پنهان در تجربه‌ها و روایت‌های افراد است (Tracy, 2020: 97). فرایند گردآوری داده‌ها تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت؛ به این معنا که در مراحل نهایی مصاحبه‌ها، اطلاعات جدیدی حاصل نشد که به مفاهیم یا کدهای تازه‌ای منجر شود (Guest, Namey & Chen, 2020: 5-10). این وضعیت نشان‌دهنده کفایت داده‌ها و جامعیت نسبی تحلیل‌ها در چارچوب اهداف پژوهش است. برای اعتبارسنجی یافته‌ها و افزایش روایی پژوهش، از تکنیک بازبینی مشارکتی و قضاوت خبرگان استفاده شده است. در مجموع، مشارکت‌کنندگان این تحقیق دارای موقعیت‌های تصمیم‌ساز، نقش‌های عملیاتی یا بینش تحلیلی نسبت به فرایندهای سیاسی - امنیتی در مناطق جنوبی استان کرمان بوده‌اند و به‌خوبی توانسته‌اند چشم‌اندازی دقیق و میدانی از چالش‌های منطقه ارائه دهند.

توزیع جغرافیایی مشارکت‌کنندگان به تفکیک شهرستان‌های جنوبی استان کرمان به شرح زیر است: شهرستان جیرفت: ۱۸ درصد، شهرستان عنبرآباد: شش نفر (۱۲ درصد)، شهرستان فاریاب: شش نفر (۱۲ درصد)، شهرستان کهنوج: هفت نفر (۱۴ درصد)، شهرستان منوجان: چهار نفر (۸ درصد)، شهرستان قلعه گنج: هفت نفر (۱۴ درصد)، شهرستان رودبار جنوب:

هفت نفر (۱۴ درصد)، شهرستان جازموریان: چهار نفر (۸ درصد)، از نظر جنسیتی نیز، ۴۲ نفر مرد (۸۴ درصد) و هشت نفر زن (۱۶ درصد) در این پژوهش مشارکت داشته‌اند. توزیع سطح تحصیلات مشارکت‌کنندگان: مدرک کارشناسی: ۲۳ نفر (۴۶ درصد)، مدرک کارشناسی ارشد: ۱۷ نفر (۳۴ درصد)، مدرک دکتری: ۱۰ نفر (۲۰ درصد). توزیع سنی مشارکت‌کنندگان: گروه سنی ۳۵ تا ۴۰ سال: ۱۰ نفر (۲۰ درصد)، گروه سنی ۴۵ تا ۵۰ سال: ۳۱ نفر (۶۲ درصد)، گروه سنی بالای ۵۰ سال: ۱۰ نفر (۱۸ درصد). همچنین مشارکت‌کنندگان این تحقیق دارای موقعیت‌های تصمیم‌ساز، نقش‌های عملیاتی یا تحلیل‌گرانه نسبت به تحولات سیاسی - امنیتی در منطقه بوده‌اند و به خوبی توانسته‌اند چشم‌اندازی واقعی ژرف و عمیق از چالش‌های مورد نظر پژوهش در مناطق جنوبی استان کرمان ارائه دهند.

ی) شناسایی متغیرهای تأثیرگذار بر امنیت در مناطق جنوبی استان کرمان

۱. ماتریس تأثیرات متقاطع و نرم‌افزار میک‌مک

در این پژوهش، به منظور تحلیل روابط بین مؤلفه‌های شناسایی‌شده و تعیین متغیرهای کلیدی مؤثر بر امنیت سیاسی در مناطق جنوبی استان کرمان، از روش ماتریس تأثیرات متقاطع و نرم‌افزار میک‌مک استفاده شده است.

در گام نخست، با بهره‌گیری از داده‌های حاصل از مصاحبه‌های عمیق با جمعی از نخبگان دانشگاهی، مسئولان سیاسی، قضات، دادستان‌ها و فعالان رسانه‌ای و اجتماعی در منطقه، ۳۰ مؤلفه جامع و مرتبط با امنیت سیاسی در جنوب استان کرمان شناسایی شد. این مؤلفه‌ها حاصل تحلیل کیفی داده‌ها و دسته‌بندی محوری مضامین کلیدی بوده‌اند. در مرحله بعد، این ۳۰ مؤلفه در قالب یک ماتریس مربعی 30×30 قرار داده شدند، به گونه‌ای که هر متغیر هم به‌عنوان عامل تأثیرگذار (سطر) و هم به‌عنوان عامل تأثیرپذیر (ستون) مد نظر قرار گرفت. بدین ترتیب، در مجموع ۹۰۰ رابطه میان متغیرها برای تحلیل در نظر گرفته شد.

پس از ورود داده‌ها به نرم‌افزار میک‌مک، شاخص پرشدگی ماتریس^۱ برابر با ۸۸ درصد محاسبه شد؛ به این معنا که از مجموع ۹۰۰ رابطه ممکن، حدود ۷۹۹ رابطه واقعی میان متغیرها از سوی خبرگان مورد تأیید قرار گرفته‌اند. این عدد نشان می‌دهد که تقریباً چهار پنجم

1. Matrix Filling Rate

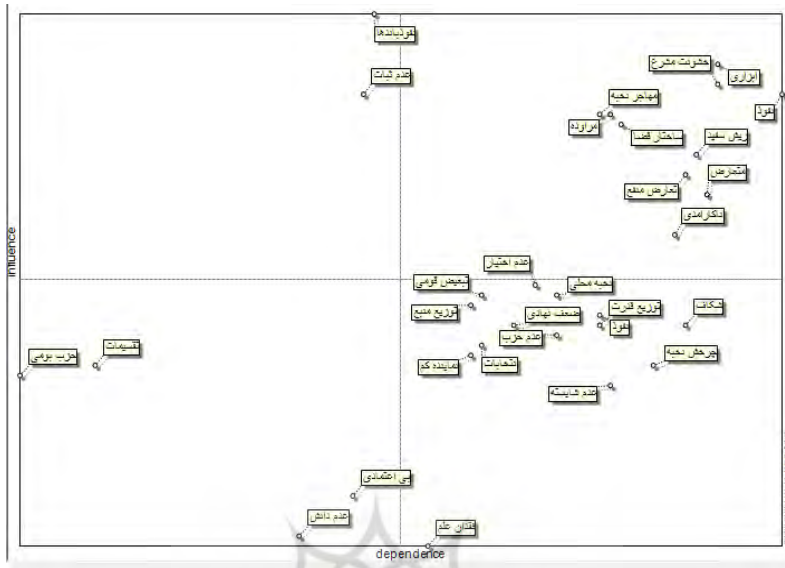

متغیرها بر یکدیگر تأثیرگذار بوده‌اند یا از دیگر مؤلفه‌ها تأثیر پذیرفته‌اند. این میزان از پرشدگی، حاکی از سطح بالای پیچیدگی و تعامل میان مؤلفه‌های امنیت سیاسی در منطقه جنوب استان کرمان است.

جدول ۱. مختصات ماتریس چالش‌های سیاسی - نظامی مناطق جنوبی استان کرمان

درصد	میزان	
-	۳۰	اندازه ماتریس
٪۲۲	۱۰۱	بدون رابطه
٪۲۵,۵	۲۳۳	رابطه با وزن ۱
٪۳۵,۵	۳۲۰	رابطه با وزن ۲
٪۲۷	۲۴۶	رابطه با وزن ۳
-	۰	رابطه بالقوه
٪۸۸	۷۹۹	مجموع
٪۸۸	٪۸۸	درصد پرشدگی

پس از تشکیل ماتریس تحلیل تأثیرات متقاطع و وزن‌دهی به متغیرها، خروجی نرم‌افزار هم نوع نظام مسائل و هم متغیرهای کلیدی را نشان می‌دهد. همچنان که در نمودار زیر مشخص شده است چالش‌های امنیتی در مسائل سیاسی و نظامی در منطقه جنوب استان کرمان حاکی از آن است که نظام حاکم در این منطقه از نوع ناپایدار است. نظام ناپایدار به این معناست که متغیرهای بررسی‌شده در سیستم دارای روابط پیچیده‌ای هستند که نه نظم خطی دارند و نه همگرایی آشکاری در میان آن‌ها وجود دارد.

شکل ۱. نمودار وزن دهی متغیرها

در این وضعیت، مسیر برنامه‌ریزی یا مداخله امنیتی روشن و مستقیم نیست و به تحلیل عمیق‌تر و کل‌نگرانه نیاز دارد. در این نوع نمودار متغیرهای دوجوهی وجود ندارد و پراکندگی متغیرها در چهار بخش از نمودار است. در واقع در این وضعیت بایستی همه متغیرها مورد تحلیل قرار گیرند و پراکندگی چالش‌ها و ارتباط پیچیده مسائل در منطقه جنوب کرمان را نشان دهد. متغیرهایی که هم بسیار تأثیرگذارند و هم بسیار تأثیرپذیرند (گوشه بالا سمت راست)، متغیرهای تأثیرگذار (گوشه بالا سمت چپ)، متغیر تأثیرپذیر یا وابسته (گوشه پایین سمت راست)، متغیر مستقل (گوشه پایین سمت چپ) و تنظیم‌کننده (میان نمودار) مورد بررسی و تحلیل قرار گیرند.

برای درک دقیق‌تر روابط میان متغیرها، ضروری است تعاملات آن‌ها بر اساس میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مورد تحلیل قرار گیرد؛ نتیجه این تحلیل در نمودار زیر قابل مشاهده است. با این حال، به دلیل تعدد و تنوع مسائل، روابط متقابل میان آن‌ها به‌طور کامل شفاف نیست. این پیچیدگی و درهم‌تنیدگی، خود گویای آن است که مناطق جنوبی استان کرمان با مجموعه‌ای از مسائل گوناگون و چند لایه مواجه‌اند؛ مسائلی که حل‌وفصل آن‌ها مستلزم مدیریتی اثربخش، صرف زمان و منابع و بهره‌گیری از تحلیل‌های جامع و عمیق است.

در مناطق جنوبی استان کرمان به شمار می‌رود و مهم‌ترین عامل ناپایداری سیستم در این مناطق است. همچنین متغیرهایی با اثرگذاری مستقیم^۱ بالا، همان‌هایی هستند که اگر اصلاح یا مدیریت شوند، می‌توانند بیشترین تغییر را در کل سیستم ایجاد کنند. این متغیرها عبارتند از نفوذ گروه‌های سیاسی محلی در اقتصاد غیررسمی و مافیای قاچاق سوخت و مواد مخدر، استفاده ابزاری از نیروهای بومی در سازوکارهای امنیتی وابسته به قاچاق، عادی‌سازی خشونت به‌عنوان ابزار قدرت مافیایی (با اتکا به حجم گسترده و انبوه سلاح‌های غیرمجاز)، نفوذ اطلاعات رسمی در پوشش فساد و عدم مقابله مؤثر با شبکه‌های قاچاق، شکنندگی ثبات سیاسی ناشی از رانت‌خواری در طرح‌ها و پروژه‌های امنیتی، مراوده گسترده برخی نیروهای نظامی با شبکه‌های مافیایی، مهاجرت نخبگان و فرار سرمایه انسانی همراه با جذب نیروهای جوان در شبکه‌های غیررسمی و مافیایی، نفوذ ساختارهای قضایی در روند رسیدگی به پرونده‌های فساد با هدف تطهیر باندهای قاچاق، نفوذ غیررسمی ریش‌سفیدان (نخبگان سنتی) و نخبگان قومی در فرایند انتخابات و ساختار تصمیم‌گیری محلی، تعارض منافع میان نهادهای امنیتی، قضایی و اجرایی در مدیریت مؤثر چالش‌ها.

جدول ۲: متغیرهای تأثیرگذار و کلیدی در مناطق جنوبی استان کرمان

رتبه	چالش یا متغیر	میزان اثرگذاری مستقیم
۱	نفوذ گروه‌های سیاسی محلی در اقتصاد غیررسمی و مافیای قاچاق سوخت و مواد مخدر	۴۹۰
۲	استفاده ابزاری از نیروهای بومی در سازوکارهای امنیتی وابسته به قاچاق	۴۵۹
۳	عادی‌سازی خشونت به‌عنوان ابزار قدرت مافیایی (با اتکا به حجم گسترده سلاح‌های غیرمجاز)	۴۴۰
۴	نفوذ اطلاعات رسمی در پوشش فساد و عدم مقابله مؤثر با شبکه‌های قاچاق	۴۴۰
۵	شکنندگی ثبات سیاسی ناشی از رانت‌خواری در طرح‌ها و پروژه‌های امنیتی	۴۴۰

رتبه	چالش یا متغیر	میزان اثرگذاری مستقیم
۶	مراوده‌ی گسترده‌ی برخی نیروهای نظامی با شبکه‌های مافیایی	۴۲۸
۷	مهاجرت نخبگان و فرار سرمایه انسانی همراه با جذب نیروهای جوان در شبکه‌های غیررسمی و مافیایی	۴۲۸
۸	نفوذ ساختارهای قضایی در روند رسیدگی به پرونده‌های فساد با هدف تطهیر باندهای قاچاق	۴۲۲
۹	نفوذ غیررسمی ریش‌سفیدان (نخبگان سنتی) و نخبگان قومی در فرایند انتخابات و ساختار تصمیم‌گیری محلی	۴۰۳
۱۰	تعارض منافع میان نهادهای امنیتی، قضایی و اجرایی در مدیریت مؤثر چالش‌ها	۳۹۱

۳. متغیرهای تأثیرپذیر در مناطق جنوبی استان کرمان

متغیرها یا چالش‌هایی که در جدول زیر آمده‌اند بیشترین تأثیرپذیری را در سیستم دارند، یعنی اگر در سیستم تغییری ایجاد شود (مثلاً در سیاست مقابله با قاچاق یا اصلاح ساختار قضایی)، این متغیرها بیشتر از همه تحت تأثیر قرار می‌گیرند. این‌ها متغیرهایی وابسته^۱ هستند و برای اصلاح‌شان باید از طریق متغیرهای تأثیرگذار وارد شد که عبارتند از نفوذ اطلاعات رسمی در پوشش فساد و عدم مقابله مؤثر با شبکه‌های قاچاق، استفاده ابزاری از نیروهای بومی در سازوکارهای امنیتی وابسته به قاچاق، عادی‌سازی خشونت به‌عنوان ابزار قدرت مافیایی (با اتکا به حجم گسترده سلاح‌های غیرمجاز)، کارکرد دوگانه و گاه متعارض نیروهای نظامی - انتظامی در حفاظت و فساد سازمان‌یافته، نفوذ غیررسمی ریش‌سفیدان (نخبگان سنتی) و نخبگان قومی در فرایند انتخابات و ساختار تصمیم‌گیری محلی، شکاف سیاست‌گذاری امنیتی کلان با واقعیت‌های مرزی (نزدیکی به مرزهای شرقی و ورود گسترده اتباع غیرمجاز)، تعارض منافع میان نهادهای امنیتی، قضایی و اجرایی در مدیریت مؤثر چالش‌های سیاسی، ناکارآمدی ساختارهای محلی در مدیریت بحران‌های امنیتی و اجتماعی ناشی از قاچاق، عدم چرخش نخبگان در سطوح پایین قدرت و شکل‌گیری الیگارشی محلی، نفوذ ساختارهای قضایی در روند رسیدگی به پرونده‌های فساد با هدف تطهیر باندهای قاچاق.

1. Dependent

تقریباً همه متغیرها به نوعی بازتاب ساختار دوگانه امنیتی - اداری آلوده به فساد هستند. «نفوذ اطلاعات رسمی در پوشش فساد»، «کارکرد دوگانه نیروهای نظامی»، «نفوذ ریش‌سفیدها»، همه نشان‌دهنده وجود ساختار موازی فساد - قدرت است. استفاده ابزاری از نیروهای بومی و نبود چرخش نخبگان در این منطقه، موجب شده که به‌جای تولید امنیت، بازتولید فساد و وابستگی به‌وقوع بپیوندد. نفوذ ساختارهای قضایی در روند تطهیر قاچاقچیان، عملاً باعث ازبین‌رفتن کارآمدی سیستم قضایی در این مناطق شده است.

جدول ۳: متغیرهای تأثیرپذیر بر امنیت در مناطق جنوبی استان کرمان

رتبه	متغیر	میزان تأثیرپذیری
۱	نفوذ اطلاعات رسمی در پوشش فساد و عدم مقابله مؤثر با شبکه‌های قاچاق	۴۷۷
۲	استفاده‌ی ابزاری از نیروهای بومی در سازوکارهای امنیتی وابسته به قاچاق	۴۵۹
۳	عادی‌سازی خشونت به‌عنوان ابزار قدرت مافیایی (با اتکا به حجم گسترده سلاح‌های غیرمجاز).	۴۴۶
۴	کارکرد دوگانه و گاه متعارض نیروهای نظامی - انتظامی در حفاظت و فساد سازمان‌یافته	۴۴۰
۵	نفوذ غیررسمی ریش‌سفیدان (نخبگان سنتی) و نخبگان قومی در فرایند انتخابات و ساختار تصمیم‌گیری محلی	۴۴۰
۶	شکاف سیاست‌گذاری امنیتی کلان کشور با واقعیت‌های مرزی (نزدیکی به مرزهای شرقی و ورود گسترده اتباع)	۴۲۸
۷	تعارض منافع میان نهادهای امنیتی، قضایی و اجرایی در مدیریت مؤثر چالش‌های سیاسی	۴۲۸
۸	ناکارآمدی ساختارهای محلی در مدیریت بحران‌های امنیتی و اجتماعی ناشی از قاچاق	۴۲۲
۹	عدم چرخش نخبگان در سطوح پایین قدرت و شکل‌گیری الیگارشی محلی	۴۰۳
۱۰	نفوذ ساختارهای قضایی در روند رسیدگی به پرونده‌های فساد با هدف تطهیر باندهای قاچاق	۳۹۱

۴. متغیر مستقل

متغیر مستقل (یا پیشران منفرد) به تغییری اطلاق می‌شود که دارای تأثیر بالا بر سایر متغیرها و در عین حال تأثیرپذیری اندک یا صفر از آن‌هاست. این متغیرها نقش آغازگر یا محرک تغییر را در یک سیستم ایفا می‌کنند و اغلب، کنترل آن‌ها می‌تواند به صورت زنجیره‌ای بسیاری از تحولات و اصلاحات را در پی داشته باشد. چالش‌هایی نظیر؛ فقدان احزاب بومی قوی به‌عنوان نهادهای واسط میان جامعه و ساختار رسمی حکومت، عدم تناسب تقسیمات کشوری و سیاسی با واقعیت‌های جمعیتی و جغرافیایی جنوب کرمان، بی‌اعتمادی عمومی به نهادهای امنیتی و قضایی به دلیل روندهای کند، گسترش مخبرپروری و پیامدهای خشونت‌بار آن، سطح پایین دانش سیاسی در میان مدیران و نخبگان محلی جز متغیرهای مستقل در مناطق جنوبی استان کرمان هستند.

نبود احزاب محلی سازمان‌یافته موجب شده است که مردم مناطق جنوبی استان کرمان کانال‌های قانونی و منسجم برای بیان مطالبات، نظارت مدنی و مشارکتی در قدرت نداشته باشند. این خلأ، فضا را برای رشد روابط طایفه‌ای، مافیایی و نفوذ شبکه‌های غیررسمی در ساختارهای سیاسی فراهم کرده است. مرزبندی‌های اداری موجود با بافت‌های قومی، زبانی و پراکندگی جغرافیایی منطقه هم‌خوانی ندارد. این نبود تطابق باعث بی‌عدالتی در تخصیص منابع، کاهش کارآمدی حکمرانی محلی و افزایش حس طردشدگی در میان جمعیت بومی می‌شود. همچنین کندی روند رسیدگی قضایی، تبعیض در برخورد‌های امنیتی و تکیه بر روش‌هایی چون مخبرپروری، گاه به خشونت‌های درون‌خانوادگی و طایفه‌ای منجر می‌شود و مشروعیت نهادهای رسمی را به شدت کاهش می‌دهد. این بی‌اعتمادی زمینه‌ساز رشد بدیل‌های غیررسمی برای تأمین امنیت و عدالت شده است.

نبود آموزش‌های کافی در زمینه سیاست‌گذاری، حقوق عمومی و مدیریت مشارکت سیاسی در بین نخبگان بومی، موجب شده است که ظرفیت نخبگان محلی برای تعامل سازنده با حکومت مرکزی، جذب منابع یا مقابله با تهدیدات سیاسی - اجتماعی، به شدت کاهش یابد. این امر کارایی سیاسی منطقه را پایین نگه داشته و فضا را برای بازیگران غیررسمی و غیرقانونی باز گذاشته است.

۵. متغیر تنظیم‌کننده

متغیرهای تنظیم‌کننده یا میانی که به آن متغیرهای رابط^۱ نیز گفته می‌شود هم تأثیرگذارند و هم تأثیرپذیر و نقش واسطه را میان متغیرهای مستقل (علّی) و متغیرهای وابسته (نتیجه‌ای) ایفا می‌کنند. معمولاً در مرکز یا میانه نمودار پراکندگی قرار دارند. مدیریت، اصلاح یا تغییر در این متغیرها می‌تواند مسیر اثرگذاری متغیرهای دیگر را تغییر دهد و بر خروجی نهایی (وضعیت امنیتی - سیاسی) اثر تعیین‌کننده‌ای بگذارد. مهمترین متغیرهای تنظیم‌کننده در جنوب کرمان عبارت‌اند از: کمبود نمایندگان مؤثر در سطح ملی و ضعف در چانه‌زنی سیاسی برای جنوب استان، فرایندهای انتخاباتی به‌عنوان ابزار مشروعیت‌بخشی به ساختارهای فاسد محلی، رشد نارضایتی قومی و تبعیض ساختاری در مشارکت سیاسی بومیان منطقه و تبعیض در توزیع منابع سیاسی - امنیتی میان جنوب استان با مرکز آن.

- کمبود نمایندگان مؤثر در سطح ملی و ضعف در چانه‌زنی سیاسی برای جنوب

استان: حضور ضعیف یا بی‌اثر نمایندگان جنوب استان در نهادهای تصمیم‌گیر ملی (مانند مجلس یا شوراهای کلان) باعث شده مطالبات مردم منطقه به‌درستی بازتاب نیابد. نبود لابی مؤثر در سطوح کلان، موجب شده منطقه در سیاست‌گذاری‌ها و توزیع منابع مغفول مانده و این امر شکاف‌های امنیتی، توسعه‌ای و اجتماعی را تشدید می‌کند.

- فرایندهای انتخاباتی به‌عنوان ابزار مشروعیت‌بخشی به ساختارهای فاسد

محلی: در بسیاری از موارد، انتخابات نه برای نمایندگی واقعی مردم، بلکه به ابزاری برای تثبیت چهره‌های فاسد محلی و استمرار قدرت گروه‌های خاص تبدیل شده است. با استفاده از پول‌های قاچاق، خرید رأی و قوم‌گرایی، فرایند انتخابات از مسیر دموکراتیک خود منحرف شده و تنها به نمایش مشروعیت ظاهری انجامیده است.

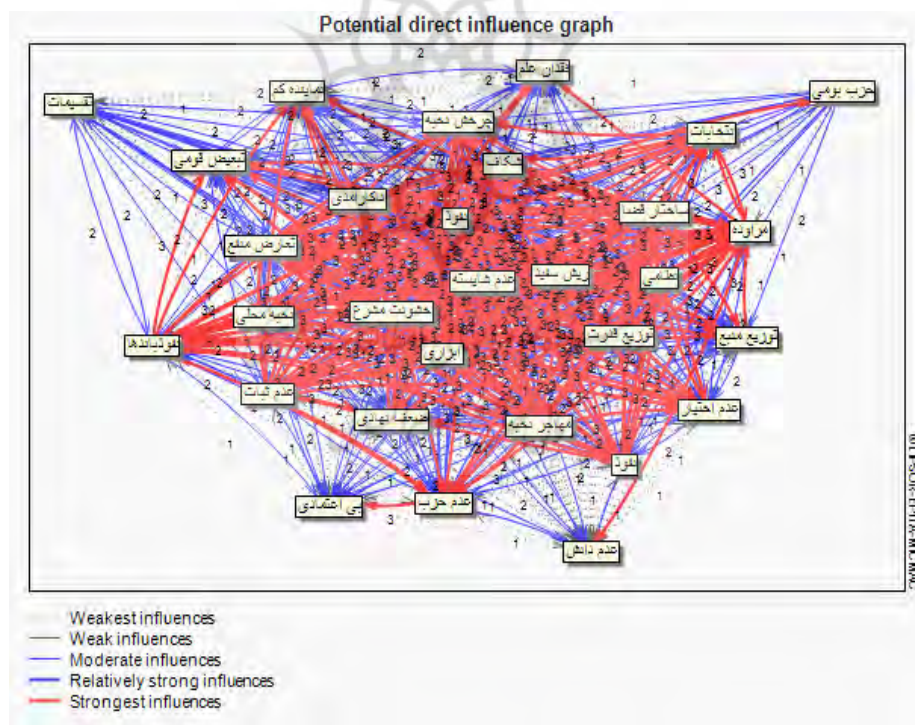
- رشد نارضایتی قومی و تبعیض ساختاری در مشارکت سیاسی بومیان منطقه:

بومیان منطقه، به‌ویژه اقوام حاشیه‌نشین و مرزنشین، احساس می‌کنند در فرایندهای سیاسی و انتخاباتی نادیده گرفته می‌شوند. این تبعیض ساختاری، احساس بی‌عدالتی را در سطح محلی دامن زده و مشارکت فعالانه در سیاست را تضعیف کرده است؛ امری که زمینه‌ساز گرایش به گروه‌های غیررسمی یا حتی خشونت‌بار می‌شود.

- تبعیض در توزیع منابع سیاسی - امنیتی میان جنوب استان با مرکز کرمان:

نهادهای تصمیم‌گیر و تخصیص‌دهنده منابع اغلب جنوب استان را در حاشیه نگه می‌دارند. توزیع ناعادلانه نیروهای امنیتی، بودجه‌های توسعه‌ای و طرح‌های پدافندی و انتظامی، باعث شده احساس طرد و محرومیت میان مردم جنوب استان ریشه‌دار شود و این خود یک متغیر تنظیم‌کننده قوی در تعمیق شکاف‌های امنیتی باشد.

۶. تأثیرات متقابل میان متغیرهای راهبردی امنیت در مناطق جنوبی استان کرمان نمودار زیر نشان می‌دهد که بسیاری از متغیرها هم تأثیرگذار و هم تأثیرپذیرند (یعنی در مرکز شبکه قرار دارند و با تعداد زیادی از گره‌ها ارتباط قوی دارند). این چیدمان به ما می‌گوید با یک نظام مسائل ناپایدار و پیچیده مواجه هستیم، چون ساختار شبکه نه حول چند متغیر کلیدی، بلکه پراکنده و درهم‌تنیده است.

شکل ۳. نمودار تأثیرات متقابل مستقیم میان متغیرهای راهبردی امنیت

در توضیح نمودار فوق باید اشاره کرد که رنگ خاکستری و نقطه‌چین تأثیرمتقابل بسیار ضعیف (۰)، مشکی تأثیر کم (۱)، آبی تأثیر متوسط (۲)، قرمز روشن تأثیر نسبتاً قوی یا زیاد (۳) و قرمز تیره تأثیرات بسیار قوی و بحرانی (۴) را نشان می‌دهد. بنابراین مرکز گراف یا نمودار انبوهی از روابط قرمز است که گویای پیچیدگی مسائل و چالش‌های سیاسی و نظامی در جنوب استان کرمان است. در مجموع منطقه جنوب استان کرمان دچار نظام امنیتی - سیاسی ناپایدار است، با وابستگی شدید متقابل متغیرها. مسائل ساختاری نظیر نفوذ سازمان‌یافته باندهای قاچاق، گسترش فساد در سطوح مختلف دستگاه‌های قضایی و امنیتی و نظامی، استفاده سیستماتیک از خشونت به عنوان ابزار اعمال قدرت توسط گروه‌های غیررسمی و پراکندگی وسیع سلاح‌های غیرمجاز، از مؤلفه‌های محوری تهدیدکننده امنیت سیاسی - نظامی در مناطق جنوبی استان کرمان به شمار می‌روند. در این میان، نخبگان قومی و محلی نقش راهبردی و دوگانه‌ای در پایداری یا تغییر این نظم ایفا می‌کنند. بنابراین هرگونه اصلاح و ثبات باید از این نواحی شروع شود.

ه) توصیه‌های سیاستی با تأکید بر مسیر پایداری امنیت در جنوب استان کرمان

امنیت سیاسی - نظامی در جنوب استان کرمان بدون اصلاح هم‌زمان ساختارهای سیاسی، امنیتی، اجتماعی و فرهنگی امکان‌پذیر نیست. مسیر پایداری در این منطقه از دل انسجام نهادی، مشارکت مردمی، شفافیت ساختاری و تقویت حکمرانی بومی عبور می‌کند. بر اساس یافته‌های تحقیق که حاکی از وجود یک نظام ناپایدار امنیتی با ویژگی‌های غیرخطی، وابستگی متقابل متغیرها و اثرگذاری پیچیده پیشران‌ها در مناطق جنوبی استان کرمان است، مجموعه‌ای از سیاست‌های راهبردی و علمی در چند بُعد کلیدی قابل توصیه است:

نخست در سطح نهادی و ساختاری، بازآرایی کلی حکمرانی امنیتی در منطقه ضروری به نظر می‌رسد. پیشنهاد می‌شود یک ساختار حکمرانی یکپارچه با رویکرد میان‌بخشی ایجاد شود که در آن نهادهای امنیتی، دستگاه‌های اجرایی محلی، نمایندگان جامعه مدنی و نخبگان منطقه‌ای دارای نقش فعال و تعریف‌شده باشند. هدف از این سازوکار، کاهش جزیره‌ای عمل کردن نهادها و جلوگیری از موازی کاری نهادی است. در این راستا، نوسازی ساختارهای فرمانداری‌ها، شوراهای محلی و دادگستری منطقه‌ای از منظر افزایش اختیارات، کارآمدی اجرایی و شفافیت در دستور کار قرار گیرد. هم‌چنین، شفاف سازی ساختار قدرت محلی از

طریق طراحی مکانیسم‌هایی نظیر افزایش عمومی منافع مقامات و ردیابی شبکه‌های نفوذ و فساد در دستور کار سیاست‌گذاران قرار گیرد.

در سطح امنیتی - نظامی، بازنگری در سیاست استفاده از نیروهای بومی در ساختارهای اطلاعاتی - عملیاتی ضروری است. یافته‌ها نشان می‌دهند استفاده ابزاری از این نیروها، در بسترهای قبیله‌ای و وابستگی‌های محلی، نه تنها منجر به تقویت امنیت نمی‌شود، بلکه خود می‌تواند زمینه‌ساز نفوذ و شکل‌گیری باندهای شبه‌نظامی شود. به همین دلیل، اجرای الگوهای چرخشی نیروها، اعمال نظارت‌های فرابخشی و ایجاد نهادهای مستقل ارزیاب از خارج منطقه توصیه می‌شود. در کنار آن، کنترل جدی بر سلاح‌های غیرمجاز از طریق اجرای برنامه‌های «خلع سلاح داوطلبانه» با مشوق‌های مالی و تضمین‌های حقوقی، می‌تواند روند عادی‌سازی خشونت را مهار کند. همچنین، به‌کارگیری رهبران محلی، علما و کنشگران فرهنگی در تبیین پیامدهای خشونت‌ورزی، می‌تواند نقش مکمل در این مسیر ایفا نماید.

در حوزه سیاسی - اجتماعی، باید تقویت احزاب بومی، نهادهای مدنی و رسانه‌های مستقل منطقه‌ای به مثابه پل ارتباطی حکومت و جامعه محلی مورد توجه قرار گیرد. با توجه به تضعیف نهادهای رسمی و فقدان کانال‌های رسمی برای نمایندگی خواسته‌های مردم، بازسازی اعتماد سیاسی در گرو تقویت نهادهای میانجی است. در این راستا، تأسیس «شورای گفت‌وگوی سیاسی محلی» با حضور اقلات مختلف اجتماعی می‌تواند به مدیریت تعارضات سیاسی - قبیله‌ای و کاهش تنش‌های مزمن کمک نماید. همچنین، پیاده‌سازی برنامه‌های بازپروری اجتماعی برای جوانان درگیر در اقتصاد غیررسمی یا شبکه‌های قاچاق، از طریق توانمندسازی آموزشی و شغلی و بازسازی سرمایه اجتماعی ضروری است.

در سطح اقتصادی - اجتماعی، مکمل جایگزینی تدریجی اقتصاد رسمی با اقتصاد غیررسمی در منطقه، ضرورتی راهبردی دارد. توسعه مناطق ویژه اقتصادی با تأکید بر اشتغال‌زایی برای ساکنان بومی، ارائه تسهیلات مالی و مالیاتی برای کسب و کارهای محلی و هدایت سرمایه‌گذاری دولتی به زیرساخت‌های اشتغال‌زا (مانند صنایع تبدیلی، انرژی‌های تجدیدپذیر و زنجیره‌های کشاورزی) می‌تواند زمینه‌ساز تضعیف جذابیت ساختارهای مافیایی شود. در کنار آن، سیاست‌های جذب و نگهداشت نخبگان محلی، از طریق اعطای مشوق‌های شغلی و علمی، نقش بسزایی در ترمیم ظرفیت اجتماعی منطقه خواهد داشت. در نهایت، در بُعد اطلاعاتی - تحلیلی، طراحی نظام‌های رصد و پایش مستمر تحولات امنیتی - اجتماعی، بر مبنای داده‌های میدانی، گزارش‌های مردمی و تحلیل روندهای رسانه‌ای و اقتصادی الزامی است. ایجاد پایگاه داده

یکپارچه درباره کنشگران کلیدی منطقه، هم‌چنین راه‌اندازی سامانه هشدار زودهنگام، می‌تواند ابزار تحلیل سیاستی دقیقی در اختیار تصمیم‌گیران قرار دهد. مجموعه این اقدامات تنها در صورتی موفق خواهند بود که در قالب یک برنامه میان‌مدت با ضمانت اجرایی، ارزیابی مستمر و مشارکت فعال نخبگان محلی طراحی و اجرا شوند. غفلت از این ضرورت‌ها، منجر به تداوم بازتولید خشونت، مهاجرت نخبگان و تقویت شبکه‌های غیررسمی قدرت در جنوب استان کرمان خواهد شد.

نتیجه‌گیری

جنوب استان کرمان به‌عنوان منطقه‌ای استراتژیک با مرزهای گسترده با افغانستان و پاکستان، در چرخه‌ای معیوب از ناامنی ساختاری گرفتار شده است. یافته‌های این پژوهش مبتنی بر تحلیل ۳۰ متغیر کلیدی و روابط پیچیده میان آن‌ها (با شاخص پرشدگی ۸۸ درصد در ماتریس اثرات متقاطع) نشان می‌دهد که امنیت این منطقه نه تنها محصول تهدیدات خارجی، بلکه برآیند ناکارآمدی نهادهای داخلی، حکمرانی ضعیف در این مناطق و نفوذ سیستماتیک شبکه‌های مافیایی و غیررسمی و حجم بالا و گسترده سلاح‌های غیرمجاز نیز است.

در باره پیچیدگی‌های روابط غیرخطی، نمودارهای میک‌مک مؤید آن هستند که متغیرهای امنیتی جنوب کرمان در وضعیت ناپایدار^۱ قرار دارند. این بدان معناست که:

- روابط میان متغیرها (مانند نفوذ قاچاق در نهادهای سیاسی، فساد در نیروهای نظامی و تبعیض ساختاری) چندجهتی، متقاطع و فاقد الگوی خطی است.
- تمرکز شدید روابط در مرکز نمودار پراکندگی (با رنگ‌های قرمز تیره) نشان‌دهنده وابستگی متقابل بحرانی متغیرهاست؛ به‌گونه‌ای که تغییر در یک متغیر اثرات زنجیره‌ای غیرقابل پیش‌بینی ایجاد می‌کند.
- غیاب متغیرهای دوجبه‌ای: فقدان متغیرهای با ثبات، برنامه‌ریزی اصلاحی را با دشواری مواجه می‌سازد و نیازمند تحلیل کل‌نگر است.

همچنین بر اساس رتبه‌بندی میک‌مک، سه متغیر با بالاترین اثرگذاری مستقیم

(راهبردی‌ترین گره‌های بحران) عبارتند از:

۱. نفوذ گروه‌های سیاسی محلی در اقتصاد قاچاق (امتیاز ۴۹۰)، به معنای پیوند نهادهای رسمی با مافیای سوخت و مواد مخدر، هسته فساد سیستماتیک در این مناطق را تشکیل می‌دهد.

۲. استفاده ابزاری از نیروهای بومی در شبکه‌های امنیتی وابسته به قاچاق (امتیاز ۴۵۹)، به این معنا که تبدیل نیروهای محلی به ابزار حفظ نظم غیررسمی، انسجام اجتماعی را تخریب می‌کند.

۳. عادی‌سازی خشونت به‌عنوان ابزار قدرت مافیایی با اتکا به حجم گسترده سلاح‌های غیرمجاز (امتیاز ۴۴۰) که با عادی‌سازی خشونت در کنار حجم انبوه و گسترده سلاح در این مناطق، امنیت انسانی را نقض و فضای ترس را تثبیت کرده است.

همچنین متغیرهای با بیشترین آسیب‌پذیری در برابر تغییرات سیستم (نشانگرهای وابسته) شامل: نفوذ اطلاعات رسمی در پوشش فساد (امتیاز ۴۷۷)؛ کارکرد دوگانه و متعارض نیروهای نظامی (امتیاز ۴۴۰)؛ و شکاف سیاست‌گذاری امنیتی کلان با واقعیت‌های مرزی (نزدیکی به مرزهای شرقی و ورود گسترده اتباع غیرمجاز) (امتیاز ۴۲۸). این متغیرها بازتابی از شکست نهادهای رسمی در ایفای نقش ذاتی خود بوده و تهدید امنیت مناطق جنوبی استان کرمان از سوی گروه‌های غیررسمی و اتباع غیرمجاز را دربردارند.

با توجه به یافته‌ها، تحقق امنیت پایدار در جنوب کرمان مستلزم تحول ساختاری است:

- ایجاد سازوکارهای شفاف برای «چرخش نخبگان» و شکستن الیگارش محلی، افزایش نمایندگان و همچنین استقلال سیاسی و اداری جنوب کرمان.
- اصلاح تقسیمات کشوری ناهمگون با واقعیت‌های قومی - جغرافیایی این مناطق.
- رفع تعارض منافع با تعریف مرزهای شفاف و تشریح وظایف میان نهادها جهت جلوگیری از موازی‌کاری و نظارت دقیق بر آن‌ها.
- ایجاد سامانه نظارتی مستقل با گسترش مشارکت رسانه‌ها و نهادهای مدنی.
- جایگزینی اقتصاد غیررسمی با طرح‌های اشتغال‌زایی بومی (خلع سلاح مالی مافیا و جمع‌آوری سلاح‌های غیرمجاز).
- مهار رانت‌خواری در پروژه‌های امنیتی از طریق شفافیت مالی و نظارت بر دستگاه‌های امنیتی و اجرایی در این مناطق.
- امنیت انسانی محور:

• تلفیق برنامه‌های امنیتی با توانمندسازی اجتماعی (آموزش، سلامت، اشتغال).

● تقویت احزاب بومی به عنوان پل ارتباطی جامعه با حکومت.

در نهایت تحلیل میک‌مک ثابت می‌کند:

- ناپایداری سیستم، ریشه در نفوذ شبکه‌های قاچاق در ساختار قدرت دارد؛ بنابراین هرگونه اصلاح باید با هدف گسست پیوند نهادهای رسمی - غیررسمی آغاز شود.

- توصیه‌های سیاستی ارائه‌شده نه فقط درمان علائم، بلکه تغییر پارادایم حکمرانی امنیتی را دنبال می‌کند.

- غفلت از وضعیت کنونی و تغلل در مواجهه با ریشه‌های ساختاری ناامنی در مناطق جنوبی استان کرمان، به تداوم چرخه معیوب مهاجرت نخبگان، جذب جوانان در شبکه‌های مافیایی و تداوم گردش آزاد سلاح‌های غیرمجاز منجر خواهد شد؛ وضعیتی که تشدید خشونت‌های منطقه‌ای را اجتناب‌ناپذیر می‌سازد. از آنجا که این مناطق کانون اصلی قاچاق مواد مخدر، قاچاق سوخت، قاچاق اتباع بیگانه و همچنین سلاح‌های غیرمجاز در کشور به شمار می‌روند، استمرار بی‌ثباتی امنیتی در آن‌ها موجب فروپاشی نسبی نظم محلی و نیز تهدیدی مستقیم برای امنیت ملی خواهد بود. همچنین جنوب کرمان برای عبور از چالش‌های سیاسی - نظامی کنونی و عبور از بحران امنیتی، مستلزم نوسازی نهادی، تقویت حکمرانی محلی و جایگزینی نظم غیررسمی آغشته به فساد با سازوکارهای قانونمند، شفاف و مبتنی بر نظمی رسمی است.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر هیچ گونه تضاد منافی وجود ندارد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

موازین اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی اصول و موازین اخلاقی رعایت گردیده است.

شفافیت داده‌ها

داده‌ها و مآخذ پژوهش حاضر در صورت درخواست از نویسنده مسئول و ضمن رعایت اصول کپی رایت ارسال خواهد شد.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

منابع

- جعفری، علیرضا و مریم احمدی (۱۴۰۰)، تحلیل جغرافیایی جرایم در مناطق محروم: مطالعه موردی جنوب استان کرمان. فصلنامه جرم‌شناسی کاربردی، ۱۲(۳)، ۴۴-۶۲.
- خلیلی، رضا، قدیر نصری و سلمان دست‌افشان (۱۴۰۰)، عوامل و زمینه‌های گرایش به گروه‌های تکفیری؛ بررسی موردی مناطق جنوبی استان کرمان، فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست، ۱۰(۳۸)، ۹-۴۲.
- زارع، حسن، لیلا احمدزاده و سیما کریمی (۱۳۹۵)، چالش‌های امنیت انسانی در مناطق محروم ایران: تمرکز بر جنوب استان کرمان، فصلنامه امنیت ملی، ۸، ۲۱-۴۰.
- سازمان برنامه و بودجه کشور، (۱۴۰۰)، سند توسعه جنوب استان کرمان، تهران: مرکز پژوهش‌های توسعه‌ای مناطق محروم.
- فتوحی، سعید، مهدی الوانی و حسن دانایی‌فرد (۱۳۸۹)، روش‌شناسی آینده‌پژوهی، تهران: انتشارات سمت.
- کریمی‌مله، علی (۱۳۹۲)، معمای امنیت: بررسی رابطه امنیت و ناامنی در نظریه‌های امنیتی، فصلنامه مطالعات امنیت ملی، دوره ۴، شماره ۱۳، ۱۸۷-۲۱۰.
- مقصودی، سوده، امید عزیززاده و مریم رضائی (۱۳۹۸)، کندوکاوی کیفی در پدیده‌ی قاچاق مواد مخدر در جنوب استان کرمان، فصلنامه مسائل اجتماعی ایران، ۱۱(۱)، ۲۵۷-۲۸۰.
- یاری، علی (۱۳۹۷)، بررسی تأثیر فقر و نابرابری‌های منطقه‌ای بر امنیت اجتماعی در جنوب استان کرمان، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۷(۲)، ۱۳۵-۱۵۲.

- Ahmad, M., Tang, X.-W., Qiu, J.-N., & Ahmad, F (2019), Interpretive structural modeling and MICMAC analysis for identifying and benchmarking significant factors of seismic soil liquefaction, *Applied Sciences*, 9(2), 233. <https://doi.org/10.3390/app9020233>
- Arcade, J., Silva, F., & Morin, E (2017), MICMAC analysis for structural mapping and influence matrix. *European Journal of Futures Research*, 5(10), 1–15.
- Boin, A., & Goldstein, H (2011), *The politics of crisis management: Public leadership under pressure*: Cambridge University Press.
- Buzan, B (1991), *People, states & fear: An agenda for international security studies in the post-cold war era*: Harvester Wheatsheaf.
- Buzan, B., Wæver, O., & de Wilde, J (1998), *Security: A new framework for analysis*: Lynne Rienner Publishers.
- Godet, M., & Durance, P (2011), *Strategic foresight: Use and misuses of scenario planning*. *Futuribles*.
- Hoffman, F. G (2006), *Conflict in the 21st century: The rise of hybrid wars*: Potomac Institute for Policy Studies.
- Huysmans, J (2006), *The politics of insecurity: Fear, migration and asylum in the EU*: Routledge.
- Kaldor, M (2007), *New and old wars: Organized violence in a global era (2nd ed.)*: Polity Press.
- Leboeuf, A (2022), Rethinking structural insecurity: Approaches and applications, *Journal of Conflict Studies*, 14(2), 45–68.
- Patton, M. Q (2015), *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice (4th ed.)*: SAGE Publications.